

Ma'lûmat'ın 11 Muharrem 1315 (11 Haziran 1897) ve 27 Zilhicce 1317 (28 Nisan 1900) tarihli sayılarında dört manzumesi yayımlanan Hüseyin Râci Efendi'nin *Eser-i Aşk, Bedreka, İlzâm-ı Avâm, İl-câm-ı Hisân* adlı manzum eserleriyle bir kısım şiirlerini topladığı divançesinin ne olduğu bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Râci Efendi, *Zağra Müftüsünün Hatıraları: Tarihçe-i Vak'a-i Zağra* (haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1990; Süleyman Paşa, *1293 Türk-Rus Muharebesi Hakâyetlerinden Hulâsa-i Vukûât-ı Harbiyye* (nşr. Necmi Râci), İstanbul 1324, s. 55; Derviş Vahdetî, *Volkan* (İstanbul 1908-1909; nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1992, s. 134, 140, 154, 170; *Osmanlı Müellifleri*, II, 207; Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Ankara 1992, s. 207, 225; Yahya Kemal, "Bal-kan'a Seyahat", *Dergâh*, II/14, İstanbul 1921, s. 17-20; Ali Canip Yöntem, "Yakın Tarihimizin Tek Bir Faslına Dair Küçük, Fakat Değerli Bir Eser: Tarihçe-i Vak'a-i Zağra", *Yakın Tarihimiz*, VI/41, İstanbul 1962, s. 39-41; M. Ertuğrul Düzdağ, "93 Hicreti ve Bulgar Zulmüne Dair Manzum Bir Risâle", *İslâmî Edebiyat*, sy. 13, İstanbul 1991, s. 12-16; "Râci Hüseyin Efendi", *TDEA*, VII, 265.

MUSTAFA UZUN

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

(bk. GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi).

HÜSEYİN ŞAH

(bk. HÜSÂMEDDİN HÜSEYİN ŞAH).

HÜSEYİN ŞAH, Alâeddin

(علاءالدين حسين شاه)

(ö. 925/1519)

Bengal'de hüküm süren
Hüseyinşâhîler hânedanının kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1494-1519)

(bk. HÜSEYİNŞÂHÎLER).

HÜSEYİN ŞAH ARGUN

(ö. 962/1555)

Argun hânedanı hükümdarlarından
(1524-1554).

876'da (1471-72) veya 896'da (1491) Kandeher'da doğdu. Şah Hasan Argun ve Mirza Şah Hasan adlarıyla da anılır. Soyu Cengiz Han'a kadar ulaşmaktadır. Bâbürlüler Kandeher'i ele geçince Hüseyin Şah'ın babası Şah (Şah Şücâ) Bey İndus kıyısındaki Bakkar'ı başşehir yaptı (1522). Şah Bey'in 1524'te ölümü üzerine yerine daha önce Sultan Bâbü'r'ün hizmetine girmiş olan oğlu Hüseyin Şah geçti ve Bâbü'r adına hutbe okutarak bağlılığını bildirdi. Daha sonra hâkimiyetini tanımayan Câm Firûz üzerine yürüdü ve onu mağlûp ederek Tatta'yı ele geçirdi. *Vekâyi'*de Hüseyin Şah'ın faaliyetlerinden sık sık bahsedilmektedir.

Mûltan'daki Lengâh hânedanı Argunlular için tehlike arzettekte ve zaman zaman Argunlu arazisine saldırmaktaydı. Mûltan sıkı bir muhasaraya alındı ve uzun süren bir kuşatmadan sonra şehir zapt edildi (1526). Hüseyin Şah, kalenin idaresini güvenilir bir kimse olan Hâce Şemseddin Mâhûnî'ye bırakarak geri döndü. Daha sonra da Argunlular'a karşı hücum hazırlığı içinde olan Kutç hâkimi Rây Hangâr'a karşı sefere çıkarak onu da ağır bir bozguna uğrattı. Bu dönemde Bâbürlü Sultanı Hümâyûn ile Delhi Sultanı Şirşah arasındaki mücadele Argun Hânedanı'nı da etkiledi. Şirşah karşısında mağlûp olan Hümâyûn Sind'e sığındı, fakat Hüseyin Şah Şirşah'tan çekindiği için ona yardım edemedi. Hümâyûn daha sonra Sind'e saldırıp Sihvân'ı kuşattı. Hüseyin Şah, Argun'un başarılı müdafaası karşısında hiçbir sonuç alamadan Cûn'a çekildi. Hüseyin Şah hayatının son yıllarında akli den-

gesini kaybetti. Bunun üzerine devlet ile gelenleri onu tahttan indirdiler ve yerine geçecek oğlu bulunmadığından aynı soya mensup Mirza Muhammed İsâ Taran'ı sultan ilân ettiler (1554).

Osmanlı kaptan-ı deryâlarından Seydi Ali Reis Hint sahillerine yaptığı sefer sırasında fırtınaya tutulup Gucerât'a sığınmıştı. Geri dönüşü esnasında Hüseyin Şah tarafından huzura kabul edilmiş, ondan ilgi ve itibar görmüştür (*Mir'âtü'l-memâlik* [nşr. Ahmed Cevdet], s. 37).

el-Melikü'l-Müeyyed unvanıyla anılan Hüseyin Şah 12 Rebîülevvel 962'de (4 Şubat 1555) Alipoto köyünde öldü ve Tatta yakınında Maklî'de toprağa verildi. İki yıl sonra naaşı Sind'den alınarak Mekke'ye nakledildi ve Cennetü'l-Muallâ'da babasının yanına defnedildi. Onun ölümüyle Argun hânedanı sona ermiş oldu. Hüseyin Şah ilimle de meşgul olup Muslihüddîn-i Lârî ve Şeyh Yûnus es-Semerkan-dî gibi âlimlerden ders okumuştur. İlim adamlarını sever, onlara ihsanda bulunurdu.

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü'r, *Vekâyi'* (Arat), II, 238, 244, 253, 257, 262, 266, 267, 271, 273, 275-276, 374; Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-memâlik* (trc. A. Genceli), Tahrân 2535 şş., s. 78-88; a.e. (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul 1313, s. 36-37; Nizâmeddin Ahmed, *Tabakât-ı Ekberî* (nşr. B. De), Kalkûta 1935, III, 520, 541-544; Gülbeden Begüm, *Hümâyunnâme* (trc. Abdürrab Yelgar - Eymen Manyas), Ankara 1944, s. 51, 72-73, 80-81, 82-84, 87, 89, 99, 170-171, 173-174, 178, 184, 196, 211; Mîr Muhammed Ma'sûm, *Târîh-i Ma'sûmî* (nşr. U. M. Duodpota), Poona 1938, s. 144-184; Abdülkâdir Bedâûnî, *Müntehabü't-tevârîh*, Kalkûta 1886, I, 436-442; Abdülhay el-Hasenî, *Nühzetü'l-havâtir*, IV, 92-93; C. Collin Davies, "Arghûn", *El²* (İng.), I, 627-628; A. S. Bazmee Ansari, "Husayn Shâh Arghûn", a.e., III, 632-633; Abdülkerim Özeydin, "Argun", *DİA*, III, 357.

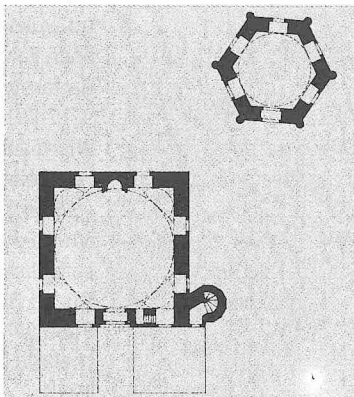

ENVER KONUKÇU

HÜSEYİN ŞAH CAMİİ ve TÜRBESİ

Üsküp yakınında
XVI. yüzyıl ortalarında inşa edilen
cami ile bânisinin türbesi.

Makedonya'da Üsküp şehrinin 10 km. kadar dışında, Kalkandelen'e giden eski anayolun kenarındaki Saray köyünde bulunan cami, kapısı üstündeki dört beyitlik Arapça kitâbeye göre 961 (1554) yılında Hüseyin Şah tarafından yaptırılmıştır. Ancak kitâbede bâni için kullanılan "merhum" ibaresi kabir taşındaki 974 (1566-

Saray köyünde
Hüseyin
Şah Camii
ve Türbesi
ile planı -
Üsküp /
Makedonya

67) tarihiyle tezat teşkil etmekte, bazı araştırmacılar, buradan hareketle ilk tarihin inşaata başlama yılı olabileceğini ve mâbedin muhtemelen 974'ten sonra bitirilmiş bulunduğunu ileri sürmektedir (Lidija Kumbaradži - Bogoević, s. 76-77).

Caminin bânisi Hüseyin Şah Rumeli'de vakıfları bulunan Karlı-ili beyleri soyundandır. Bulgaristan'da Karlova kasabasında da vakıfları vardır (bk. ALİ BEY CAMİİ). Yine aynı ailenin Üsküp'te 1925'te yıktırılan bir camisiyle bir türbesi vardı. Elezović, bu aileye dair inanılması güç bazı söylentilere dayanarak Toko adında Mağribli bir Fransız soyundan geldiğini bildirir ve caminin Avusturyalılar'ın istilâsı sırasında XVII. yüzyıl sonlarında harap olarak o tarihten beri öylece kaldığına işaret eder. Ayrıca 1915'te Üsküp'ün Bulgar istilâsına uğraması sırasında caminin mihrap ve mahfeli yıkıldığı gibi türbe de tahrip edilmiştir. 1963 Üsküp depreminde zarar gören mâbed, ancak 1977'de Tarihî Eserler Koruma Kurumu'nun hazırladığı proje uyarınca restore edilmiştir. Cami ile kurucusunun türbesinin Saray adını taşıyan bir köyde olması Karlı-ili beylerinin saraylarının burada bulunduğunu gösterir. Nitekim buranın eskiden Hüseyin Şah adıyla anıldığını Bogoević de belirtmektedir (a.g.e., s. 76).

Hüseyin Şah Camii 8,25 x 8,25 m. ölçülerinde kare planlı bir yapı olup harimi basık sekizgen, sağır bir kasnağa oturan bir kubbe örter. Duvarların kubbe kasnağı eteğinde dört köşesi aşağıya doğru meyillidir. Bu pahlar ve kubbe 1160 (1747) yılına ait bir bilgiye göre kurşunla kaplı iken şimdi alaturka kiremitle örtülmüştür. Moloz taşlardan inşa edilen binanın dış cepheleri sıvanmıştır. Mâbed oldukça gösterişli bir eser olmasına rağmen kâğır bir son cemaat yerine sahip değildir. Fakat giriş cephesinde görülen giriş deliklerinden ahşaptan bir son cemaat yerinin varlığı anlaşılmaktadır. Harimde kareden kubbeye geçiş köşelerde tromplarla sağlanmıştır. Bunların altında köşeyi trompun alt kenarına yediren birkaç dizi mukarnas görülür. Mekân üç cephede açılmış pencerelerle aydınlanmıştır. Bunlar altta iki, ortada iki ve en üstte tek olmak üzere beşer adettir. Alt sıra pencerelerin sivri biçimli boşaltma kemerleri beyaz ve kırmızı renkli taşlardan yapılmıştır. Mukarnaslı mihrap kavsarasının dışında içerde sanat değeri-

ne sahip başka bir mimari unsur yoktur. Minber ise alelâde tahtalardan yapılmış çok basit ve perişan görünüşlüdür. Caminin belki bir yangın geçirdiği ve bu yüzden mimarisıyla bağdaşmayan bu duruma girmiş olduğu düşünülebilir.

Çok köşeli bir kürsü üstünde yükselen minare 22,5 m. olup Rumeli'deki birçok benzeri gibi yanındaki camiye nisbetle çok uzundur. Çok köşeli gövdesi yassı taşlardan yapılmış, şerefe altı çıkımları ise mukarnaslı olarak işlenmiştir. 1929'da yayımlanan eski fotoğrafında şerefe korkulukları yokken sonraları bu eksiklik giderilmiştir.

Caminin yanında yer alan türbenin kapısı üstünde vakfın kurucusu olan Hüseyin Şah'ın adını veren 974 (1566-67) tarihli, dört kartuş içine istiflenmiş sekiz satırlık bir kitâbe yer almıştır. Sekizgen biçiminde ve üstü kiremit kaplı bir kubbe ile örtülü olan türbe, yanındaki cami ile yarışmasına hemen hemen onunla aynı yüksekliktedir. Bunun da her cephesinde altlı üstlü iki pencere vardır ve altta olanların kemerleri camidekiler gibi çift renkli taşlardan. Kubbe sekizgen bir kasnağa oturur. Yanındaki hazîrede Hüseyin Şah'ın 1032'de (1622-23) vefat eden oğlu Ali Bey'in üstüvâne biçiminde, kavuksuz ve çok sade mezar şahidesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmânî, II, 183; Glisâ Elezović, "Turski Spomenici u Skoplju", *Glasnik Srpskog Naucnog Društva*, Skopje 1929, s. 254-267, rs. 5-7; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri III*, s. 308, nr. 6382-6383, rs. 1473-1478; Z. Palov, *Evidencija na Nedvižno Kulturno Nasledstvo na Teritorija na Republika Makadonija Islamski Sakralni Spomenici*, Skopje 1994, III/1, s. 18; Lidija Kumbaradži - Bogoević, *Osmanliski Spomenici vo Skopje*, Skopje 1998, s. 76-78; Mehmed İbrahimi, "Burmali Džamija vo Skopje", *el-Hilâl*, III/13, Skopje 1989, s. 12; Olga Čolančevska, "Islamskite Spomenici na Arhitektura vo Skopje", a.e., III/14 (1989), s. 12; Dragica Živkova, "Nekolku Natpisi na Turbinjata vo Skopje", *Mlada Mesecina*, X/80, Skopje 1996, s. 6.

SEMAVİ EVİCE

HÜSEYİN ŞAH LENGÂH

(حسین شاه لنگاه)

(ö. 908/1502)

Mülân'da hüküm süren
Lengâh hânedanının kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1469-1502)
(bk. LENGÂHLAR).

HÜSEYİN ŞAH ŞARKİ

(حسین شاه شرقی)

Hüseyin Şah b. Mahmûd Şah Şarkî
(ö. 911/1505)

Cavnpûr'da hüküm süren
Şarkî Sultanlığı'nın son hükümdarı
(1458-1495).

Delhi Sultanı Behlûl-i Lûdî'ye karşı başlatılan bir savaşta ölen ağabeyi Muhammed Şah'ın yerine tahta geçti (863/1458) ve hemen ardından Behlûl ile dört yıllık bir antlaşma imzaladı. Bundan faydalananak Tihut ve Orissa'ya doğru güçlü bir ordu sevketti. Her iki yeri de ele geçirip Orissa Hindû emirini yüklü bir fideye ödemeye mahkûm etti. 871'de (1466) Racpût veliahdı Mân Singh'in elindeki Gvalyor Kalesi'ni muhasara altına aldı ve savası tazminatını ödeterek barış yaptı. Mültecî Delhi Sultanı Alâeddin'in kızı olup Melike-i Cihân diye mâruf olan gözde melikesi Bîbî Hunza'nın babasının tahtını tekrar ele geçirmesi yönündeki baskıları neticesinde 878'de (1473) Behlûl'ün Pencap'tan uzakta olmasını fırsat bilerek Delhi üzerine yürüdü. Oldukça kalabalık bir orduya sahip olmasına rağmen barış isteyen Behlûl'ün bu talebini reddetti. Fakat çatışmalar sonunda şartlar aleyhine dönünce canını kurtarmak için kaçmak zorunda kaldı. Aralarında melikenin de bulunduğu haremi Behlûl'ün eline geçti. Hüseyin Şah, 879 (1474) yılında bu yenilginin intikamını almak için Kutub Han Lûdî'nin elindeki Etâve'ye saldırdı ve yine yenildi. Üçüncü girişiminin sonunda da aynı âkıbete uğradı. 883'te ise (1478) askerî taktikleriyle Lûdîler'i yenmeyi başardı. Ancak ordusu geri dönerken Behlûl tarafından arkadaşan vuruldu ve Kanplî, Patîâlî ve Doâb'daki diğer şehirlerden çekilmek zorunda kaldı. Bu darbeden sonra Hüseyin 892'de (1487) Sunhar'da (Etâve bölgesi) Behlûl ile karşılaştıysa da bozguna uğradı. Bunun üzerine Cavnpûr düştü ve ilk önce Mübârek Han'ın, sonra da Behlûl'ün oğlu Bârbek Şah'ın eline geçti. Zor durumda kalan Hüseyin Bihâr'a kaçtı, Behlûl tarafından Ganj üzerindeki Hal-di'ye kadar takip edildi. Bihâr'da kaldığı müddet zarfında, Cavnpûr'a hâkim olan Bârbek Şah ile Delhi Sultanlığı'nın başındaki kardeşi İskender-i Lûdî'yi birbirine düşürmek için entrika çevirmeye devam etti. Sonunda İskender başarılı bir manevra ile Bârbek'i yendi ve esir alınan Bârbek'in hâkimiyetindeki topraklar Delhi Lûdî Sultanlığı'na katıldı. 900 (1495) yılında Bihâr'da İskender-i Lûdî'ye mağlûp ola-